

Pregledni znanstveni članek (1.02)
 BV 72 (2012) 1, 123—134
 UDK: 314.151.3-054.73-053.2(=214.58):271/279(497.16)
 Besedilo prejeto: 10/2011; sprejeto: 01/2012

Zvonko Zinrajh

Pravni položaj begunskih romskih otrok in vloga Cerkva v Črni gori

Povzetek: Otroci so ne samo naše bogastvo, temveč jih je treba obravnavati tudi kot prihodnje nosilce in ohranjevalce naše kulture, identitete, zgodovinskosti. Zato nam tudi po tej plati ne sme biti vseeno, kaj se z njimi v sedanjosti dogaja. Njihove pravice morajo biti zavarovane v vseh pogledih. Še posebno se to dotika najbolj ogrožene kategorije otrok, begunskih romskih otrok. Diskriminacije, ki so je otroci deležni v dobi odraščanja, puščajo v njih nepopravljive posledice; to so krščanske Cerkve doumele in pozvale civilne oblasti, da se omogoči primerna pravna zaščita za otroke in za mladoletnike. Razprava opisuje specifične primere diskriminacije otrok oziroma sistematične kršitve pravic begunskih otrok v Črni gori. Prikazana je slaba in nezadostna učinkovitost države za zajezitev segregacije romskih begunskih otrok, odzivnost mednarodne skupnosti in vloga krščanskih Cerkva pri odpravljanju diskriminacije in romske segregacije.

Ključne besede: Črna gora, Romi, segregacija, negativna stereotipna miselnost, religija, krščanstvo, ekumenizem

Abstract: **Legal Situation of Refugee Roma Children and the Role of Churches in Montenegro**

Children are not only our riches but also have to be treated as future representatives and preservers of our culture, identity and historical awareness. Hence we should not be indifferent towards what is happening to them in the present. Their rights have to be protected from every aspect. This is especially true of the most endangered category of children i.e. refugee Roma children. The discrimination these children experience during their adolescence leaves them with irreparable consequences, which has been understood by Christian churches. They have requested civil authorities to provide an adequate legal protection for children and minors. The paper describes specific cases of discrimination of children and of systematic violations of the rights of refugee children in Montenegro. It shows the poor and insufficient effectiveness of the state when it comes to curbing the segregation of Roma children, the reaction of the international community and the role of Christian churches in abolishing the discrimination and segregation of the Roma people.

Key words: Montenegro, Roma people, segregation, negative stereotypical mentality, religion, christianity, ecumenism

1. Uvod

Mednarodna skupnost ter humanitarne in druge organizacije za človekove pravice ugotavljajo, da so begunski romski otroci v Črni gori izpostavljeni različnim oblikam diskriminacije. V begu pred vojno na Balkanu so romski begunci našli začasno zatočišče v Črni gori. Romi se srečujejo s kruto realnostjo, da bodo tam ostali za vedno. V upanju na vrnitev se mnogi zatekajo po pomoč k mednarodni skupnosti, saj od lokalne ne pričakujejo dokončne rešitve. Vsakodnevno se srečujejo z diskriminacijo in s segregacijskim obravnavanjem.

2. Otroci kot pravno posebej varovana kategorija

OUN je leta 1989 sprejela konvencijo o otrokovih pravicah (Konvencija 1989), ki dopolnjuje splošno Deklaracijo o človekovih pravicah in Deklaracijo o otrokovih pravicah. K tem temeljnim dokumentom lahko prištejemo še druge mednarodne določbe, na podlagi katerih so se izoblikovali standardi, ki jih je mednarodna skupnost sprejela kot vodilo za zaščito otrok. Ženevska deklaracija o otrokovih pravicah vsebuje načela, da je treba otrokom zagotoviti varstvo in normalen razvoj v materialnem, v moralnem in v duhovnem pogledu, in prepoveduje izkoriščanje otrok. Konvencija o otrokovih pravicah (19. člen) pa opredeljuje dolžnost države, da varuje otroka pred vsemi oblikami telesnega in duševnega nasilja.

Omenjena konvencija poudarja, da so Združeni narodi že v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah in v mednarodnih paktih o človekovih pravicah razglasili otrokove pravice kot enake za vse, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodni ali socialni izvor, premoženje, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj. Otrok mora za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju, v ozračju sreče, ljubezni in razumevanja. Otrok mora biti povsem pripravljen na samostojno življenje v družbi in vzgojen v duhu idealov, razglašanih v Ustanovni listini Združenih narodov, in še posebno v duhu miru, dostojanstva, strpnosti, svobode, enakosti in solidarnosti. Otrokove pravice obravnavajo tudi Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (23. in 24. člen), Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (10. člen) ter statuti in ustrezni akti specializiranih agencij in mednarodnih organizacij, ki skrbijo za blaginjo otrok in za njihovo ustrezno pravno varstvo, pred rojstvom in po njem.

Na podlagi 1. člena konvencije o otrokovih pravicah je otrok mladostnik do 18. leta starosti. Krivični zakonik Crne Gore (80. člen) kot otroke opredeljuje mladoletnike do 14. leta. Mladoletnike (81. člen) razdeli v tri kategorije: od 14 do 16 let so mlajši mladoletniki; od 16 do 18 let so starejši mladoletniki in kot posebna kategorija še mlajši polnoletniki od 18. do 21. leta (Krivični zakonik Crne Gore 2010). V zakonu so odmerjene tudi kazenske sankcije. Določba v 100. členu predvideva zaporno kazen le za starejše mladoletnike (ob storitvi kaznivega dejanja, za katero je zagrožena najmanj petletna zaporna kazen). Tudi črnogorski družinski zakonik (Porodični zakon 2006) v 3. točki 66. člena otroka opredeljuje kot osebo, staro

petnajst let. V zakoniku beremo: »Dijete koje je navršilo 15 godina života može preduzimati pravne poslove kojima upravlja i raspolaže svojom zaradom ili imovinom koju je steklo sopstvenim radom.« (66. člen)

Generalna skupščina OZN je dne 10. maja 2002 z dokumentom Svet po meri otrok določila konkretne cilje za izboljšanja položaja otrok, posebno v državah v razvoju in v tranziciji. Poudarila je pomoč revnim družinam. Revščina je eden ključnih vzrokov za nizko izobraženost otrok, zlasti deklic (Svet po meri otrok 2003, 40). Vzorčni primer je Črna gora, kjer živijo romski begunski otroci s Kosova. Predvsem dečki so že v otroštvu zavezani tradiciji, da je njihova prva skrb preživljanje družine. Romska tradicija pa ni edino, kar mladostnike zavezuje k delu, mnogokrat lahko govorimo o izkoriščanju otrok kot delovne sile. Mednarodna organizacija dela je v svojih raziskavah na svetovni ravni resda zabeležila upad otroške delovne sile od leta 2004 dalje, hkrati pa ugotavlja, da je v svetu še vedno okoli 215 milijonov otrok v starosti od 5 do 17 let ujetih v otroško delo, med njimi jih kar 115 milijonov opravlja nevarna dela. Napredek je prepočasen za dosego zadanega cilja mednarodne skupnosti, da bi bil namreč fenomen otrok kot delovne sile izkoreninjen do leta 2016 (Paar 2010, 32–34).

3. Romski običaji in sodobna družba

Romski običaji, navade in rituali so se izoblikovali skozi nomadski način življenja, zaradi družbene izoliranosti in kot posledica vpliva drugih kultur. Romi praviloma verjamejo v posmrtno življenje tudi kot posledico večstoletne tradicije običajev, ki se vežejo na rojstvo, na poroko in na smrt. Impresionirata ukoreninjeno spoštovanje in vloga prihodnje matere, saj nosečnica uživa posebno pozornost romske skupnosti v skrbi po zdravem otroku. Zanimiv običaj je spoštovanje nekaterih nepisanih zapovedi: nosečnica ne sme jesti načetega sadja, če je sadje ukradeno, se z rokami ne sme dotikati svojega obraza (verjamejo, da se bo otrok rodil z znamenjem sadeža na obrazu ali telesu), ne sme videti mrliča (otrok se bo rodil z mrtvaško poltjo) itd. Nosečnici se ne sme ničesar odrekati in jo je treba obvarovati pred nevšečnostmi. Večje družine izberejo starešino, ki odloča v imenu vse družine, predvsem zaradi pomena pripadnosti. Za Rome (tudi na območju Balkana) je značilno sklepanje dogovorjenih porok praviloma po sistemu *odkupa neveste*, ki je breme in dolžnost ženinovega očeta. Romi pogosto prevzamejo imena, ki so najpogostejša ali običajna na območju, kjer prebivajo. Njihova etnična podskupina Arlija, katere pripadniki so muslimanske vere, praviloma poimenujejo svoje otroke po prednikih. V njihovo tradicijo in med običaje sodi tudi *sunet* ali obrezovanje dečkov, in to med tretjim in sedmim letom starosti (*Romi v Mariboru* 2009, 8). V preteklosti in ponekod še danes se posamezniki v romski skupnosti ukvarjajo z zdravilstvom (imenujejo ga tudi magično zdravljenje) in z vračarstvom. Ženske pri tem uporabljajo različne minerale, rastline in tudi živali, za zaščito pred boleznimi pa tudi amulete. Iz zgodovinskih virov lahko razberemo, da so bili nekoč Romi spretni obrtniki (kovači, brusilci, dežnikarji itd.; Štrukelj 1999, 124). Tudi na

slovenskih tleh nam mnogi pisni viri (*Romi v Mariboru* 2009, 8; Zajc 2005, 33; Berčon 2004, 28; Štrukelj 1999, 124) govore o razširjenosti romskega kovaštva, to pa je seveda razumljivo: konj je ob prevoznem sredstvu pomenil tudi statusni simbol in pri Romih v Črni gori se je to ohranilo vse do danes.

Družbeni odnosi, ki zajemajo tudi romski živelj, so odvisni od običajnega prava romske skupnosti. Morali bi biti pravični, *neasimilacijski*, skratka takšni, ki ne izničujejo romske identitete. Družba ne bi smela pristajati na prostorsko ali kakršnokoli drugo obliko diskriminacije Romov. Tudi ločevalni način življenja romskih družin povečuje možnosti za segregacijo in za odtujevanje od večinske populacije in njihove kulture.

Države gostiteljice (s pomočjo mednarodne skupnosti) zagotavljajo romskim begunskim skupnostim *sistem pozitivnih ukrepov*. Predlagajo jim vrnitev v matično državo ali pa integracijo v državi gostiteljici. Prva rešitev je navadno kratkoročno nemogoča.¹ Drugo pa lahko opredelimo kot diskriminacijsko. Begunskim Romom se poskuša z različnimi projekti (*pozitivnimi ukrepi*) vsiliti zahodni sistem civilizacije, ki lahko sčasoma reducira njihovo identiteto. O pozitivni diskriminaciji govorimo pri uvedbi ukrepov za posamezno skupino ljudi, ki so bili zavezani negativni diskriminaciji in so zato v slabšem položaju v primerjavi s preostalimi prebivalci. Posebni ukrepi bi morali biti časovno omejeni in namenjeni izključno odpravljanju posledic negativne diskriminacije.

3.1 Romska družinska skupnost v Črni gori

Črna gora je formalnopravno uredila družinsko pravo in pravo otrok in v svoj notranji pravni red implementirala tudi mednarodnopravne določbe, a se ugotavljajo težave pri izvajanju zakonodaje. (Ustav Republike Crne Gore, 72. člen: »Porodica uživa posebnu zaščitu. Roditelji su obavezni da brinu o djeci, da ih vaspitavaju i školuju. Djeca su obavezna da se staraju o svojim roditeljima kojima je potrebna pomoć. Djeca rođena van braka imaju ista prava i obaveze kao i djeca rođena u braku,« 74. člen: »Dijete uživa prava i slobode primjereno njegovom uzrastu i zrelosti. Djetetu se jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe.«)

Civilna oblast v Črni gori praviloma ne posega v romske družinske odnose. Zelo redke so sodne prakse, ki bi se dotaknile sklepanja zakonske zveze (z otrokom, kakor je pogosta praksa med Romi v Črni gori) ali kaznivega dejanja spolnega napada na osebo, mlajšo od 14 let, in podobno. Romska dekleta se praviloma poročajo in rojevajo otroke pred petnajstim letom starosti.

Kljub temu črnogorski varuh človekovih pravic ugotavljata kršitve ustavnih in zakonskih določb, ki zadevajo pravice otrok in družine. Institucija varuha človekovih pravic je v letu 2009 raziskovala družinsko nasilje in pri tem v osnovnih šolah opravila razgovor s 1200 učenci. Ugotovljeno je bilo, da je 374 otrok na vprašanje,

¹ Ministrstvo za delo in socialne zadeve je julija 2010 pripravilo dokument Strategija za trajno reševanje pitanja raseljenih i interno reseljenih lica u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na oblast Konik, v katerem so v poglavju 5.3.4 navedli nekaj statističnih podatkov (zanje pa obstaja dvom o ustreznosti glede na dejansko stanje na terenu): na Kosovo se je leta 2008 prostovoljno vrnilo 94 oseb, v letu 2009 že 161 oseb in v letu 2010 še 177 oseb.

ali vedo, kaj pomeni nasilje v družini, odgovorilo pozitivno, 241 otrok je doživelo nasilje vsaj enkrat v letu, 213 otrok večkrat in kar nad 111 otroki se doma konstantno izvaja nasilje. Hudemu fizičnemu nasilju in psihičnemu maltretiranju je bilo izpostavljenih 4,58 % otrok (Ombudsman 2009).

4. Diskriminacija Romov in romskih begunskih otrok

Po črnogorski ustavi (UCG, členi 6–9 in 79. člen) in po predpisih o manjšinskih pravicah in svoboščinah (Zakon o manjinskih pravicah i slobodama 2007) so Romi etnična skupina, zato nimajo pravic, ki jih imajo manjšine. Ustava Črne gore s to opredelitvijo *sistemske diskriminira* Rome. V 2. členu Zakona o manjinskih pravicah i slobodama so določeni posebni pogoji, ki jih mora neka družbena skupina izpolnjevati za pridobitev statusa manjšine. V 7. členu so navedene določbe, ki zavezujejo vlado za pripravo posebne manjšinske politike (možnosti za življenje, integracija Romov v družbeni in politični sistem itd.), vendar etnične skupine niso omenjene. V 12. členu se zagotavlja manjšinam dostop do javnega informiranja, do kulturnih in drugih dejavnosti v njihovem materinem jeziku. 15. člen pa poudarja predvsem obvezo države, da zagotovi vse možnosti za uporabo jezika manjšine v vseh institucijah, posebno izobraževalnih. Omeniti velja še 23. in 24. člen, ki določata posebne pravice pripadnikom manjšin na političnem področju (zagotovljeno število sedežev v parlamentu, v katerem je 5 % prag, ki pomeni 3 sedeže v Skupščini Črne gore in v organih lokalne skupnosti, v katerih pripada manjšini 1 sedež, če je število njenih pripadnikov v lokalni skupnosti med 1 % in 5 % vseh prebivalcev). Glede na dejstvo, da begunski Romi ob popisu prebivalstva niso bili evidentirani, se romska skupnost razume le kot etnična skupina. Navedeni zakon romske skupnosti nikjer ne omenja kot *nacionalno zajednico* (kakor to določa 79. člen črnogorske ustave). Država je torej našla formalni izgovor za nepriznavanje manjšinskega statusa v prenizkem številu pripadnikov romske populacije, saj mednje ne všttevajo begunskih Romov. Zakon o manjinskih pravicah i slobodama je kontradiktoren ustavni določbi 79. člena UCG, ki *kvantitativno ločevalno* ne kategorizira oziroma ne vrednoti narodnih manjšin in drugih narodnih skupnosti (etničnih skupin), temveč jih opredeljuje kot enakopravne. V navedenem členu V. poglavja (Posebna-manjinska prava) črnogorske ustave je zapisano: »Pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica *jemče* se prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima...« Navedeni zakon pa v 1. členu *narodne zajednice* in njihovih pravic sploh ne omenja. Lex specialis, ki bi *narodne zajednice* oziroma etnične skupine posebej obravnaval, v Črni gori v notranji pravni red še ni bil sprejet.

4.1 Zgled dveh oblik segregacije

Segregacijo večina raziskovalcev opredeljuje kot obliko *družbene izključenosti*, što pomeni neprostoovoljno izključenost neke manjšine, v našem primeru etnične skupine. Lahko je to *popolna izključenost* (segregacija), ki vsebuje tudi vse so-

cialne elemente, ali pa *delno izključenost* – na primer *prostorska segregacija*. O segregaciji romske begunske populacije v Črni gori lahko govorimo vsaj v dveh primerih: a) prostorska segregacija (Zaštitnik ljudskih prava i slobode Crne Gore 2011), ki zajema obliko *getoizacije* naselja Konik II (pravice manjšin so ustavna kategorija, saj črnogorska ustava v 79. členu določa, da se pripadnikom manjšinskih narodov in drugih manjšinskih narodnih skupnosti zagotavljajo svoboda in pravice, ki jih lahko uveljavljajo kot posamezniki ali kot pripadniki skupnosti); b) segregacija šoloobveznih otrok, ker je romski oddelek ne samo etnično (romsko) čist, ampak je celo fizično ločen od preostalih razredov osnovne šole, kateri formalno drugače pripada. Pouk poteka v srbskem jeziku, ki ga romski otroci slabo razumejo, ker država še vedno ni omogočila zadostnega števila romskih asistentov, to pa z obrazložitvijo, da romski jezik še ni kodificiran (Perović-Alković 2010).

Na podlagi pridobljenih podatkov iz uradne evidence učencev osnovne šole Božidar Vuković - Podgoričanin (Godišnji plan i program rada škole 2011/2012 2011) ugotavljamo, da so begunski romski otroci od 1. do 4. razreda vodeni v posebni evidenci, ločeni od osrednje šolske evidence. Njihov oddelek je zunaj območja matične šole v barakarskem naselju, imenovanem Konik II, kjer so segregacijsko nameščeni samo begunski Romi s Kosova. Lahko trdimo, da je segregacija navzoča tudi v sami navedeni osnovni šoli, saj so tudi domicilni romski otroci evidentirani ločeno od preostalih učencev. Iz evidence – tabele – učencev za šolsko leto 2011/2012 je razvidno, da osnovno šolo obiskuje skupaj 698 učencev, od tega je domicilnih romskih otrok 299, v dislociranem oddelku Konik II pa 242 begunskih romskih učencev. Zanimiv je tudi podatek, da v šolskem letu 2011/2012 nihče od romskih begunskih otrok ni nadaljeval šolanja v 5. razredu matične šole.

Nezadostna zainteresiranost države se kaže tudi v dokumentih državnih organov, ki razloge za slab učni uspeh in – kot posledica tega – za nezaposljivost Romov pripisujejo subjektivnim okoliščinam na strani romske populacije, predvsem pri sporazumevanju, saj romski otroci govore praviloma romski oziroma albanski jezik. Raziskovalki Milena Perović - Korač in Biljana Alković sta razčlenili vladno stališče, da je »Romski jezik, ratifikacijom Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, od strane Vlade prepoznat kao zaseban manjinski jezik ali nije uključen u sistem obrazovanja. Vlada to obrazlaže nedostatkom potrebnog nastavnog kadra i udžbenika i činjenicom da romski jezik nije standardizovan.« (Perović-Alković 2010) Država bi morala poskrbeti za zadovoljivo število *romskih asistentov*, ki bi pomagali učiteljem pri poučevanju otrok v njihovem materinem jeziku. Stališče črnogorskega ministrstva za pravice manjšin je, da pouk v romskem jeziku ni mogoč, ker še nista sprejeti mednarodnopravno veljavna kodifikacija in standardizacija romskega jezika, to pa bi naj bilo podlaga za izobraževanje učiteljev. Ministrstvo za človekove pravice in pravice manjšin je dne 26. 6. 2011 ugotovilo, da »u Crnoj Gori nema uslova da se nastava u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama izvodi na romskom jeziku« (Vijesti 2011). Zato v Črni gori še vedno ni učiteljev, ki bi poučevali romske begunske otroke v njihovem matičnem jeziku.

Segregacija je navzoča tudi v *mešanih* razredih osnovnih šol, saj romski otroci sedijo v zadnjih klopeh (*Manjine u Crnoj Gori* 2007, 22). Vzorčni primer je osnov-

na šola Radoje Čizmović v Nikšiću, na kateri je bilo romskim učencem dovoljeno obiskovati dopolnilni pouk samo v poznih popoldanskih urah ali ob sobotah, ko preostalih učencev ni bilo (*Manjine u Crnoj Gori* 2007, 22).

5. Kršitev mednarodnopravnih standardov

Glede na opisane primere diskriminacije v Črni gori je državna oblast pogosto deležna kritik mednarodnih institucij, ki ugotavljajo kršitve mednarodnih dokumentov o človekovih pravicah. Poročilo EU parlamentarnega Odbora za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve ugotavlja kršitve določb Resolucije evropskega parlamenta, ki zadevajo Rome (Resolucija 2010). Odbor v točkah od 52 do 55 opozarja na zaščito romske skupnosti. Potreben je celostni pristop za odpravo diskriminacije, ki bo usmerjen k spoštovanju človekovih pravic (Poročilo o razmerah na področju temeljnih pravic v Evropski uniji 2008).

Na diskriminacijo opozarja tudi črnogorski varuh človekovih pravic, ki kaže na konkretne kršitve 74. in 75. člena ustave in kot posledica tega na kršitve splošnega zakona o vzgoji in izobraževanju (Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju 2010) in zakona o vzgoji in osnovnem izobraževanju (Zakon o osnovnom obrazovanju in vaspitanju 2010), ki zadevata zaščito pravic otrok in šolanje pod enakimi pogoji, ter na kršitve določil, zapisanih v členih 19, 28/2 in 39 konvencije OZN o otrokovih pravicah (Konvencija 1989). Zato nalaga pristojnemu ministrstvu sklop petih ukrepov za odpravo diskriminacije otrok v šoli (Zaštitnik ljudskih prava 2011). Varuh nadalje ugotavlja, da država v šolskem letu 2011/2012 ni ustrezno oskrbela romskih otrok z učbeniki, saj so bili zagotovljeni le učencem do 3. razreda osnovne šole, to pa je povzročilo motnje v njihovem učnem procesu (neenakopravno v primerjavi s preostalimi učenci). Varuh torej meni, da je ob kršitvi 8. in 75. člena ustave in 9. člena Zakona o obrazovanju in vaspitanju ter člena 2/1 Zakona o osnovnom obrazovanju ugotovljeno nespoštovanje določil členov 2 in 28/1–3 konvencije OZN o otrokovih pravicah, zato zahteva od pristojnih državnih organov odpravo navedene diskriminacije (Zaštitnik ljudskih prava 2011).

Poseben primer diskriminacije romskih otrok, predvsem begunskih, pomeni opustitev evidentiranja (*registracije*) rojstev otrok. Ministrstvo za delo in socialne zadeve *dopušča možnost*, da nekateri romski otroci niso bili vključeni v evidenco rojstev (Strategija 2011). Razlogi so lahko različni: od malomarnosti uradnikov do povsem sistemskih napak državne uprave. Nikakor pa ne moremo govoriti o malomarnosti ob *izbrisu* otrok iz registra rojstev (rojstna matična knjiga) in iz registra prebivalstva (evidence lokalnih skupnosti), saj je država ob uvedbi centralnega registra prebivalstva dne 1. 1. 2010 iz lokalnih registrov izbrisala v Črni gori rojene begunske romske otroke. Otrokom, njihovim staršem ali skrbnikov torej ni bil izdan noben pravni akt, s katerim bi bilo mogoče začeti pritožbeni postopek. Pristojno notranje ministrstvo je izbris iz evidence utemeljilo s tem, da je bil vpis nezakonit, saj zanj ni bilo pravne podlage (Strategija 2011). Takšna razlaga seveda resne pravne presoje ne vzdrži, saj je evidentiranje opravil stvarno in krajevno

pristojen državni organ. Država je s tem dejanjem posegla v že pridobljene pravice in retroaktivno postavila »izbrisane« otroke v slabši položaj (postali so apatriti brez osebnih dokumentov), to pa je po načelih mednarodnega prava in človekovih pravic nedopustno in iztožljivo tudi na ESČP. Črna gora je podpisnica večine mednarodnih deklaracij in konvencij s področja človekovih pravic, tudi mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah, a kljub temu krši 1. in 2. točko 2. člena (spoštovanje pravic in zagotavljanje možnosti za njihovo uresničevanje) in 24. člen (1. točka: prepoved diskriminacije otrok, 2. točka: pravica otrok do vpisa v rojstno matično knjigo in 3. točka: zagotovitev pravice otrok do državljanstva).

6. Prispevek krščanske Cerkve v Črni gori

Kakor je bilo ugotovljeno, živi romska skupnost po svojih običajih in navadah. Največ begunskih Romov s Kosova je muslimanske veroizpovedi, le malo je pravoslavnih ali pripadnikov rimskokatoliške Cerkve. V romskem jeziku ni bogoslužnih besedil, molitvenikov ali Svetega pisma. Zato je dobrodošla iniciativa katoliške Cerkve, da se ta gradiva prevedejo v romski jezik (Navodilo 2010, 11).

Romski begunski otroci glede vere sledijo staršem in sprejemajo krajevno primarno religijo. V Črni gori so begunski Romi predvsem muslimanske vere, ki pa ji povsem dosledno ne sledijo. Zato si katoliška Cerkev prizadeva, da bi begunskim Romom in njihovim otrokom približala vero v Jezusa Kristusa. Zaveda se, da bodo prav tisti, ki še ne poznajo Jezusa, lahko nekoč sedeli na Sodnikovi desnici (Håring 2001, 251). Cerkev zato nasprotuje sleherni diskriminaciji in poudarja, da so vsi ljudje poklicani k odrešenju (KKC 482). Enkratnost človeške družine se izraža v priznanju dostojanstva in svobode vsakega človeka, saj je človek neskončno dragocen in za slehernega je Kristus daroval svoje življenje.

Pastoralno delo z Romi otežuje tudi splošna sekularizacija, ki je odsev posebnih družbenih ločevalnih odnosov. K boljši evangelizaciji lahko odločilno prispevajo tudi občestvenost kristjanov, njihova odprtost in pripravljenost za pomoč (Navodilo 2005, 47). Pomembno sporočilo dokumenta *Navodilo o pastoralni oskrbi Romov* je tudi, da si bo katoliška Cerkev prizadevala prevesti bogoslužna besedila, molitvenike in Sveto pismo v govornico, ki jo na različnih območjih uporabljajo razne etnične skupine (Navodilo 2005, 9), saj se poslanstvo, ki ga je Kristus zaupal Cerkvi, obrača k vsem ljudem in k vsem narodom, da bi jih Cerkev z zgledom življenja in z oznanjevanjem, z zakramenti in z drugimi sredstvi milosti privedla k veri, k svobodi in h Kristusovemu miru (Navodilo 2005, 11).

Za pastoralo Romov v Črni gori je pomembna tudi povezanost katoliške in pravoslavne Cerkve. Zgled je v *ekumenskosti* Cerkva v Črni gori. Za najresnejše zблиževanje rimskokatoliške Cerkve in pravoslavne Cerkve na območju Črne gore velja dogovor med metropolitom Mardarijem in Svetim sedežem leta 1638, čeprav se »združitve« ni zgodila zaradi nasprotovanja dela vernikov, predvsem Katunjanov (Đurašević 2010). Pobuda je temeljila na pomembnem in za to območje Črnogor-

skega primorja značilnem fenomenu praviloma manjših vaških cerkva, ki so imele po dva oltarja – za katoličane in za pravoslavne vernike. Ponudba je veljala tudi za begunske Rome. »Dvooltarske cerkve« so specifičen fenomen v črnogorski duhovni tradiciji, to pa priča o visoki stopnji *verske tolerance* in o stabilnih medverskih odnosih (Čubrović 2005). Do danes se jih je ohranilo le nekaj: cerkev sv. Petka, cerkev sv. Tekle, cerkev sv. Roka pri Sutomorju, cerkev sv. Dimitrija v trdnjavi Nehaj, cerkev sv. Gavansola v Starem Baru, cerkev sv. Nikola v mestu Velji Mikulići in cerkev sv. Luka v Kotorju. Oba oltarja sta ohranjena samo v cerkvi sv. Tekle pri Sutomorju in v cerkvi sv. Luka v Kotorju.

Dominantnost pravoslavne cerkve na območju škofije Kotor, pod katere jurisdikcijo so bile dvooltarske cerkve, se je stopnjevala predvsem v prejšnjem stoletju. Že po omenjeni neuspeli združitvi Cerква je bilo evidentno, da se ekumenskost Cerква oddaljuje. V novejšem času je to moč razbrati tudi na podlagi stališč predstavnikov srbske pravoslavne Cerкve, ki so ob zvonjenju z zvonikov katoliških cerkva v Kotorju ob razglasitvi črnogorske neodvisnosti leta 2006 objavili, da se zaradi tega zvonjenja odrekajo tradicionalnemu sodelovanju obeh Cerкva ob božičnih in ob velikonočnih praznikih (Manjine u Crnoj Gori 2007, 38)

Nekateri črnogorski zgodovinarji opisujejo, kako je pravoslavna Cerkev namerano uničevala in si prisvajala objekte katoliške Cerкve, zato je v tem kontekstu treba osvetliti vsaj dogajanje okrog dvooltarske cerkve sv. Petka v Sutomorju. Obdobje, v katerem je bila cerkev zgrajena, je določljivo na podlagi napisa na ohranjenem portalu in po podatkih, ki so zabeleženi v časopisu *Srpsko-dalmatinski magazin* iz leta 1865 (Vučinić 2006). Na podlagi teh zgodovinskih virov se z dovolj verodostojnosti lahko trdi, da so bili temelji cerkve sv. Petka postavljeni dne 17. februarja 1859, da je bila cerkev posvečena dne 9. septembra 1862 in da so stroški gradnje znašali 9000 forintov, ki so se razdelili med 62 družin (Čubrović, 2005). Vaščani so enoladijsko cerkev z dvojnim oltarjem zgradili v zahvalo, ker kraj ni bil opustošen med turškimi vpadi na to območje. V sklopu cerkve je tudi pokopališče, kjer so pokopavali vernike obeh veroizpovedi. Rimskokatoliški duhovniki te cerkve so že leta 1774 zapisovali rojstva, poroke in pogrebe vernikov. Iz evidence zemljiške knjige za območje Kotor pa je mogoče razbrati, da sta lastnika navedene cerkve tako škofija v Kotorju kakor tudi Mitropolija crnogorsko-primorska.

Med zadnjo balkansko vojno so pravoslavni verniki iz cerkve umaknili rimskokatoliški oltar (o tem piše tudi zgodovinar Stevo Vučinić,² ki se sklicuje med drugim tudi na pričanje župnika Nikola Majiča), cerkev zaklenili in s tem onemogočili bogoslužje rimskokatoliškim vernikom. O primeru je odločalo sodišče v Baru, ki je razsodilo, da mora Mitropolija crnogorsko-primorska dne 7. avgusta 2006 opraviti prevzem in predajo cerkve s škofijo iz Kotorja, a se to vse do danes ni zgodilo.

² Zgodovinar Vučinić o primeru trdi: »Konačni cilj *pravoslavnih fundamentalista* u Crnoj Gori jeste uspostavljanje pseudo-pravoslavne klerikalnog režima. Prethodno treba ukloniti dokaze koji svjedoče o našim autentičnim vrijednostima i korijenima koji nijesu izvedeni iz pseudo-vizantijske kulture i tradicije, zbog toga što su oni najrelevantniji svjedoci o nama i našoj istoriji.« ([Http://www.muslimserbia.com/forum/viewtopic](http://www.muslimserbia.com/forum/viewtopic) (pridobljeno 2. januarja 2012))

Kljub vsemu lahko ugotovimo, da je sporočilo *dvooltarskih* cerkva izjemno globoko in pomeni dragoceno pastoralno ponudbo begunskim Romom. Povezanost obeh Cerkva pomaga pri uspešnejši evangelizaciji begunskih romskih družin.

7. Sklep

Temeljno vprašanje današnjega časa na področju uresničevanja človekovih pravic je, kako doseči socialno pravičnost; odgovor pa je deklaratorno jasno zapisan v mnogih ustavah, tudi v črnogorski. Ugotovimo lahko: ta ustava ni vrednotena toliko, da bi bilo v polnosti doseženo spoštovanje človekovega dostojanstva. Država je skupaj z mednarodno skupnostjo pripravila načrt integracije romske populacije, vendar pa se odprave segregacije ni lotila dovolj učinkovito, niti na način, ki bi ohranjal romsko identiteto in tradicionalnost. Načrt namreč predvideva preselitev begunskih Romov na infrastrukturno resda primernejšo lokacijo, toda Romi bodo ponovno getovsko ločeni od večinskega prebivalstva. Integracijski načrt ne predvideva poskusa razpršitve begunskih romskih družin po širšem območju Črne gore, temveč zgolj preselitev z atraktivne mestne lokacije na obrobno območje mesta Podgorica.

Ugotavljamo torej, da begunski otroci in njihovi starši doživljajo diskriminacijo in celo *sistematično segregacijo*, ki ji ni kos niti mednarodna skupnost, čeprav so njihove pravice, zapisane v mnogih mednarodnih deklaracijah in konvencijah, evidentno kršene. Ne samo mednarodna skupnost, tudi in predvsem Cerkev je v skrbi za romsko populacijo izdala pomemben dokument, Navodilo o pastoralni oskrbi Romov, ki omogoča begunskim Romom v Črni gori ustrezno versko oskrbo in spoštovanje njihove drugačnosti.

Na podlagi v raziskavi zbranih podatkov lahko ugotovimo oddaljevanje od ekumenskosti Cerkva v Črni gori. Ne govorimo samo o razkoraku med pravoslavno in rimskokatoliško Cerkvijo, kakor je to opisano v 6. poglavju; opazen se namreč *razkol* znotraj pravoslavne Cerkve. Po osamosvojitvi države Črne gore maja 2006 poskuša črnogorska pravoslavna Cerkev doseči avtokefalnost, a ji tega dominantni del vodstva srbske pravoslavne Cerkve ne dovoli. Spor povzroča nemir in razdvojenost pravoslavnih vernikov v Črni gori. Črnogorska pravoslavna Cerkev upravičenost do avtokefalnosti utemeljuje s svojo zgodovinskostjo, ker se je dne 16. 12. 1918 prostovoljno združila s *pravoslavno Cerkvijo v Kraljevini Srbiji* (Andrijašević 2008, 497).

Krajšave

ESČP – Evropsko sodišče za človekove pravice

OZN – Organizacija združenih narodov

RCG – Republika Crna Gora

RKC – rimskokatoliška Cerkev

UCG – Ustav Crne Gore

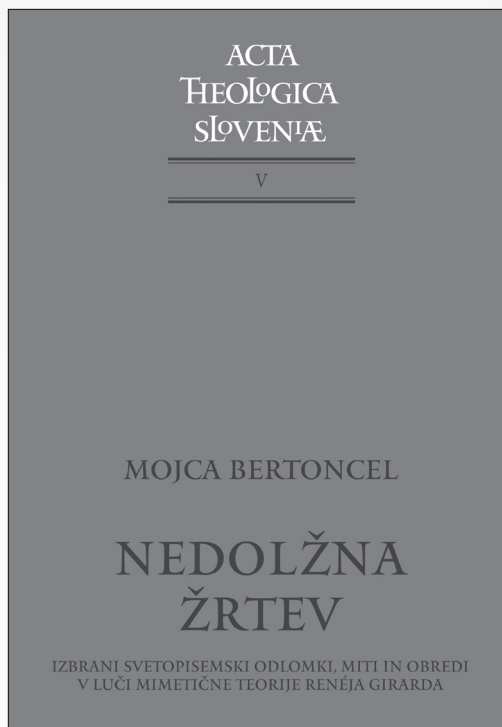
Reference

Viri

- Godišnji plan i program rada škole za školsku godinu 2011/2012. Područno odjeljenje Konik, Kamp 2.** 2011. Podgorica: O. š. Božidar Vuković - Podgoričanin.
- Katekizem katoliške Cerkve.** 2008. Ljubljana: Družina.
- Konvencija o otrokovih pravicah.** 1989. New York: Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov, št. 44/25, 20. 11. 1989.
- Krivični zakonik Crne Gore.** 2010. V: Službeni list RCG, št. 70/2003, z dopolnitvami 13/2004, 47/2006, 40/2008 in 25/2010, 11. 2. 2010.
- Manjine u Crnoj Gori, zakonodavstvo i praksa.** 2007. Podgorica: AP Print.
- Navodilo o pastoralni oskrbi Romov.** 2010. Ljubljana: Družina.
- Ombudsman.** 2009. *Preporuka ministarstvu pravde Crne Gore.* Priporočilo varuha človekovih pravic Črne gore, št. 1/2009, 23. 12. 2009.
- Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju.** 2010. V: *Službeni list RCG*, št. 45/2010, z dne 27. 7. 2010.
- Poročilo o razmerah na področju temeljnih pravic v Evropski uniji 2004–2008.** 2008. Bruselj: EU parlament, Odbor za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve.
- Porodični zakon Crne Gore.** 2006. V: *Službeni list RCG*, št. 1/2007, z dne 9. 1. 2007.
- Resolucija Evropskega parlamenta o položaju Romov in svobodi gibanja v Evropski uniji.** 2010. Uradni list Evropske unije, št. C 308 E/12, 20. 10. 2011.
- Romi v Mariboru.** 2009. Maribor: Mladi za napredek Maribora.
- Strategija za trajno reševanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na oblast Konik.** 2011. Podgorica: Arhiv Ministrstva za delo in socialne zadeve Črne gore. [Http://www.google.com](http://www.google.com) (pridobljeno 14. januarja 2012).
- Svet po meri otrok.** 2003. Ljubljana: Unicef in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Ustav Republike Crne Gore.** 2007. V: *Službeni list RCG*, št. 1/2007, 29. 10. 2007.
- Vijesti.** 2011. Nema uslova za nastavu na romskom jeziku. Podgorica, 25. 6. [Http://www.vijesti.me/vijesti/nema-uslova-nastavu-romskom-jeziku-clanak-25805](http://www.vijesti.me/vijesti/nema-uslova-nastavu-romskom-jeziku-clanak-25805) (pridobljeno 15. januarja 2012).
- Zakon o manjinskim pravima i slobodama.** V: *Službeni list RCG*, št. 31/2006, 12. 5. 2006, in 38/07, 22. 6. 2007.
- Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju.** V: *Službeni list RCG*, št. 64/2002, 28. 11. 2002, 49/07, 10. 8. 2007, in 45/10, 4. 8. 2010.
- Zaštitnik ljudskih prava i slobode Crne Gore.** 2011. *Mišljenje* [Podgorica], št. 4–599/11, 15. 11. 2011.

Literatura

- Andrijašević, Živko.** 2008. *Crnogorska crkva 1852–1918.* Nikšić: Grafotisak.
- Berčon, Magdalena.** 2004. *Integracija Romov v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem.* Ljubljana: FDV.
- Čubrović, Zorica.** 2005. *Očuvana izvornost: Kultura i društvo.* Podgorica: 28. 5. 2005.
- Đurašević - Miljić, Dragica.** 2010. Sudbina rano srednjovekovnih spomenika u Crnoj Gori. [Http://www.grbalj.org/5.html](http://www.grbalj.org/5.html) (pridobljeno 15. januarja 2012).
- Häring, Bernhard.** 2001. *Svobodni v Kristusu.* Celje: Mohorjeva družba.
- Paar, Brigita.** 2010. *Izkoriščanje otrok kot delovne sile – primer Gane.* Ljubljana: FDV.
- Perović - Korać, Milena, in Biljana Alković.** 2010. Istraživanje: Raskorak prakse i zakona. Podgorica: Monitor, 13. 8. 2010. [Http://www.monitor.co.me](http://www.monitor.co.me) (pridobljeno 14. januarja 2012).
- Štrukelj, Pavla.** 2004. *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji.* Ljubljana: Družina.
- Vučinić, Stevo.** 2006. Popovi močniji od suda. *Islamska zajednica*, 22. 8.
- Zajc, Klavdija.** 2005. *Varstvo romske skupnosti v Sloveniji.* Ljubljana: FDV.

Mojca Bertoncel

Nedolžna žrtev: izbrani svetopisemski odlomki, miti in obredi v luči mimetične teorije Renéja Girarda

Pričujoče delo obravnava vlogo, ki jo je pri razkrivanju mehanizmov nasilja nad nedolžno žrtvijo imelo Sveto pismo in se tako vrača k viru Girardovega odkritja mimetične teorije. Delo z različnih vidikov osvetljuje svetopisemsko razhajanje z antičnimi miti in obredi. Časovna umestitev obravnavanih svetopisemskih odlomkov nazorno dokazuje očiten miselni preskok svetopisemskih pisateljev, ki dogodke za razliko od drugih antičnih besedil, kot so miti in opisi obredov, pripoveduje z vidika žrtve in ne več z vidika preganjalcev.

Ljubljana: Teološka fakulteta, 2011. 384 str. ISBN 978-961-6844-09-3. 17 €.

Knjigo lahko naročite na naslovu: **TEOF-FRS, Poljanska 4, 1000 Ljubljana;**

e-naslov: frs@teof.uni-lj.si